

TARIX DARSLARIDA O'QUVCHILARNI KREATIV FIKRLASHGA O'RGATISH**Sultamuratova Xurliman Joldasbay qizi****Mustaqil tadqiqotchi****<https://doi.org/10.5281/zenodo.16938806>**

Mustaqillik atalmish tarixiy ne'mat xalqimizning tarixiy an'ana va ma'naviy boyliklarini qayta tiklovchi, uni yangi mazmun bilan boyituvchi muhim omil bo'ldi. O'z navbatida ta'lim tizimi mazkur omil doirasida o'ziga xos o'rin egallaydi. Ta'lim jarayonida esa tarix fanini o'qitish, unda milliy asosga tayanish, xalqimizning ma'rifatparvarlik, bag'rikenglik, mehmondo'stlik kabi an'analari, andishalilik, iymon-insof, mehr-oqibat, or-nomus kabi fazilatlarini chuqur o'rganish va ularni yoshlar qalbiga singdirish asosiy vazifa sifatida belgilab berilgan.

Vatanimiz tarixini haqqoniy, xolisona va chuqur o'rganib, uning mohiyatini anglash o'quvchilarga ajdodlarning tarixiy an'alariga oid manbalari, ularning tarixan tarkib topganligini tushunib olishlariga yaqindan ko'mak beradi. Shu o'rinda mamlakatimiz rahbari Shavkat Miromonovich Mirziyoyev "Milliy ma'naviyatimizni rivojlantirish, uni xalqimiz, ayniqsa, yoshlarimiz hayotiga singdirishda ijtimoiy-gumanitar fanlarning ahamiyati juda katta. Afsus, bu fanlar rivoji zamondan ortda qolmoqda" », deb aytgan fikrining nechog'lik dolzarbligi ayon bo'ladi.

Ta'lim tizimi oldida turgani kabi tarix darsiga qo'yiladigan zamonaviy talablarning oshishi, dars turlarining rang-barangligi, tarixiy manbalarga e'tiborning kuchayishi, zamonaviy pedagogik hamda axborot kommunikatsiya texnologiyalarining kundalik ehtiyojga aylanishi bugungi ta'limning asl manzarasidir. Qolaversa, ta'lim samaradorligiga bo'lgan e'tiborning zaruratga aylanishi jarayonida O'zbekiston tarixini chuqur o'rganish, yoshlarni o'tmishimizning boy madaniy va ma'naviy merosi, jahon ilmiy tafakkuri va madaniyatiga qo'shgan hissasi bilan tanishtirish, madaniyatimizning benazir allomalari nomlarini hurmat bilan tilga olish, ular bilan faxrlanish, milliy iftixor ruhini singdirishga yordam beradi. Shu bois, davlatimiz, millatimizning haqqoniy ilmiy tarixini yaratish keng jamoatchiligimiz uchun g'oyat muhim va dolzarb masalaga aylandi. Mazkur muhim va dolzarb masalaning samarali echimini topish uchun yosh avlodning tarixiy ongini shakllantirish kabi vazifa kun tartibidan joy olishi zarur. Buning uchun, nazarimizda, eng avvalo tarix darsi bilan bog'liq bo'lgan o'quv jarayonida ijodkorlik muhitini vujudga keltirish lozim. O'quvchi tarixiy hodisa-voqealar, tarixiy sahna-manzaralarni chuqur anglashi uchun unda ijodkorlik ruhini uyg'otish yo'llarini izlash kerak. Aks holda mavhum tasavvur bilan yoki yodlattirish usuli orqali o'rgatishga o'xshagan metodlar zamon talabiga mutlaqo javob bermaydi. Yana bir muhim omil, o'quvchilar faoliyatini muayyan tartib asosida tashkil etish, ya'ni oldingi darslarda o'tilgan mavzularni keyingi darslar mazmuni bilan muntazam tarzda iloji boricha uzviyligini izlab topish zarur. Albatta, har bir pedagog uchun muhimroq bo'lgan yana bir omil – tarix darslarida o'quvchilar jamoasi orasida o'zaro do'stona muhitni vujudga keltirish muhim ahamiyat kasb etadi.

Ijodkorlik ruhini uyg'otish deganda nima nazarda tutiladi? Bunda tarix darsida qo'llaniladigan ijodiy topshiriqlar orasida tarixning ma'lum bir mavzularida ijodiy ishlarni yozish muhim o'rin egallaydi. Ijodiy ish yozdirish orqali bir vaqtning o'zida o'quvchilarda yozma nutqni rivojlantirish, tarixiy sanalar, voqealar, shaxslar va tarixiy joylarni tasavvur qilib, uni yozma ifoda etish ijodiy hamda tarixiy tafakkur shakllantiriladi. Ijodiy yozma ishlar uchun tanlanadigan mavzular ham albatta ma'lum talablardan kelib chiqishi lozim.

O'quvchilarning tarixiy ong, tarixiy xotirasini shakllantirishda ularning ijodiy fikrlashi, mustaqil bilim egallash ko'nikmalarini rivojlantirish juda muhim. Shu o'rinda o'quvchilarning

o'zlarida mavjud bilim, ko'nikma va malakalarni turli vaziyatlarda qo'llash orqali yangi bilimlarni o'zlashtirishda darsda tashkil etilishi mumkin bo'lgan didaktik o'yinlar ham katta rol o'ynaydi. Kundalik hayotdagi ijtimoiy munosabatlar, tabiat va tabiiy hodisalar o'rtasidagi aloqalarni tarixiy-badiiy ko'rinish va mazmunda yoritish asosida vujudga keltirilgan muammolarni hamkorlikda, bosqichma-bosqich hal etish jarayonida yangi bilimlarni egallashga qaratilgan didaktik o'yinlar yaxshi samara berishi mumkin. Zero, bunday o'yinlar asosan jamiyat hayotidan olinadi.

O'quvchilarning ijodiy izlanishi, mustaqilligi, mantiqiy fikrlashini rivojlantirish, qo'shimcha bilim olishga bo'lgan ehtiyojlarni qondirishda shubhasiz ijodiy o'yinlar yaxshi samara beradi. Tarix darslarida vujudga keltirilgan muammoli vaziyatlarni o'quvchilar guruhining o'zaro hamkorlikda avval o'zlashtirilgan bilim, ko'nikma va malakalarni ijodiy izlanish va qo'llash orqali hal etishga qaratilgan didaktik o'yinlar tabiiy holda o'quvchining ijodiy ruhini uyg'otadi hamda rivojlantiradi. Chunki bunday didaktik o'yinli darslarda o'quvchilar hamkorlikda ishlab, o'z bilimlarini yangi vaziyatlarda qo'llab, yangi bilimlarga ega bo'ladi.

Natijada o'quvchilarda o'z bilim va qobiliyatlariga ishonch hosil bo'ladi, har bir o'quvchi sidqidildan har qanday puxta tayyorgarlik muvaffaqiyat garovi ekanligini anglab, chinakam bilim olishga jiddiy kirishadi. O'qituvchilar e'tiboriga bir muhim omilni yetkazishni joiz deb bildik. Bu ham bo'lsa, tarix darslarida o'rtaga tashlangan muammoni echish jarayonida o'qituvchi o'quvchilarga eng zarur fikrni aytmasligi. Aksincha, aynan shu fikrni shakllantiruvchi dalillar, faktlarni keltirib o'tishi kerak bo'ladi. Qolaversa, o'qituvchi muammoni qo'yganda o'quvchilarga uni echishga doir puxta ko'rsatmalar, yo'llanmalar beradi va ish natijalarini baholash mezonlarini e'lon qilib o'tadi. Har bir darsda tarixiy bilimlarga oid o'zlashtirilishi lozim bo'lgan muammoning murakkablik darajasi o'quvchilarning bilim saviyasini oshirishga yo'naltirilgan holda belgilanadi. O'qituvchi aniq bilishi lozimki, muammoni hal qilishda kerak bo'ladigan ma'lumotlar o'quvchilarga etarli darajada etkazilgan va ular tomonidan ma'lum darajada o'zlashtirilgan bo'ladi.

Xulosa qilib aytish lozimki, tarix darslarida o'quvchilarning faolligini oshirish masalasi yoshlarning tarixga bo'lgan qiziqishi, jumladan, xalq tarixiga bo'lgan muhabbat tuyg'ularini shakllantirish muammolari va ularning echimiga yo'naltiriladi. Ammo bu faqat shu tor doiradagi vazifalar degani emas. Aynan tarix darslarida yoshlar faolligini oshirish masalasini nazarda tutib, o'qituvchi shogirdlarining har qanday hayotiy voqeaga shaxsiy fikri, xulosasi hamda munosabatini ifodalashini shakllantirib rivojlantira boradi.

YUqorida ta'kidlaganimizdek, ijodkorlik muhitini yaratishda barcha darslarda bo'lgani kabi tarix darslarida ham muammoli vaziyatlar alohida ahamiyatga ega. Muammoli o'qitish o'qituvchidan mahorat talab qiladi va tabiiyki, o'quvchini ham shunga undaydi. Muammoli vaziyatni vujudga keltirish, bu muammoni hal qilish uchun o'quvchilarning faol ishtirokini ta'minlash, mustaqil fikr yuritishga jalb qilish o'qituvchining o'zidan ham ijodkorlikni talab etadi.

Bunday jarayonda o'quvchilar izlanishlar, o'rganishlar natijasida manbalardan unumli foydalanish orqali mustaqil fikrlash va mustaqil tafakkur yuritishni o'zlashtira oladilar. Tarix fani o'qituvchisi hamisha bir qoidani yodda tutishi lozim. Bu qoidaning talqiniga ko'ra, tarix fani, eng avvalo, har bir fuqaroni, ayniqsa, yoshlarimizni xalq o'tmishining mazmuni va mohiyatini anglash, boy ma'naviy va madaniy merosimizni qadrlash, uni ko'z qorachig'idek asrab-avaylash, pirovard ular bilan yurak-yurakdan iftixor qilishga o'rgatadi. O'zimizning boy o'tmish merosimizdan ruhiy madad va ibrat namunasini olishga keng va bepoyon imkon yaratadi. Odamlar qalbida ezgulik va yaxshilik tuyg'ularini shakllantirib, bugungi avlod kimlarning avlodi ekanini oydinlashtirib, kimlarning zoti va vorislari ekanini anglashga yo'naltiradi. Muxtasar qilib aytganda,

1) bugun fanni o'qitish metodikasida ta'limning turli usul va vositalari ilmiy jihatdan asoslab berilgan. O'qituvchi tanlagan didaktik materialning mazmun va xarakteridan kelib chiqib, unga mos tarzda usul va vositalarni qo'llab, ta'limiy faoliyatiga to'g'ri joriy qilishni yo'lga qo'ysa, o'quvchining faolligini oshirish masalasining yechimi yengilroq bo'ladi;

2) dars ishlanmasini tayyorlash jarayonida o'qituvchi albatta o'quvchilarning bilish imkoniyatlarini inobatga olsa, ularning tarixiy bilimlarini shakllantirish nisbatan oson kechadi.

References:

Используемая литература:

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Mirziyoyev Sh.M. «Ijtimoiy-gumanitar fanlar rivoji zamondan ortda qolmoqda» nutqidan 20.01.2021 -yil
2. Borzova L. Игры на уроке истории. – М.: «Vlados-Press», 2003.
3. Yo'ldoshev J., Usmonov S.A. Zamonaviy pedagogik texnologiyalarni amaliyotga joriy qilish. – T., 2008.
4. Toshpo'latov T., G'afforov YA. Tarix o'qitish metodikasi. – T., »Universitet», 1999.
5. Tolipov O', Usmonboeva M. Pedagogik texnologiyalarning tatbiqiy asoslari (o'quv qo'llanma). – T.: «Fan», 2006.